

Prof. Schweitzer József emlékének

*2015. május 14.:
Összefoglalás*

Zsidó irányzatok, modern értékek

BBN-HEB-341.9, BBN-HEB11-234.4,
BMA-HEBD-322.5,
BBV-101.45, BMVD-101.75,
BMA-VALD-452:1, BMA-VALD-518:2

Biró Tamás

Sára a (természet)tudomány
és a Tóra viszonyáról

Jegyszerzés

- Szillabusz: <http://birot.web.elte.hu/courses/2015-iranyz/iranyz.pdf>.

Javasolt ütemterv:

- Mini-konferencia javasolt időpontja: ~~június 16., kedd délelőtt.~~
június 10., szerda 10-13h.
Mindenki 15 (max. 20!) perces előadással készüljön.
- Dolgozatok leadása: június 23, kedd. *Korábban is lehet!*
- „Vizsga” (elbeszélgetés a dolgozatok kapcsán): jún. 26., jún. 29.,
vagy személyes egyeztetés alapján.

Egy kutatási projekt szerkezete

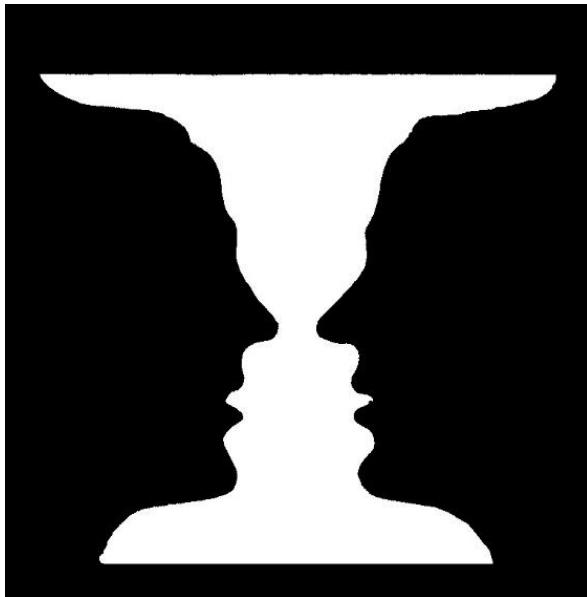
1. Háttér, általános motiváció → a kutatás tárgya.
2. A kutatási kérdés megfogalmazása: a lehetséges válaszok halmaza jól meghatározható. (*mi? hány? mikor? igen/nem? és nem: miért, hogyan?*)
3. A kérdés megválaszolásához szükséges módszertan kiválasztása.
4. A primer eredmények bemutatása.
5. A kutatási kérdés megválaszolása. Diskusszió, a válasz árnyalása, stb.
6. Összefoglalás: hozzájárulás a kutatás tárgyának a megismeréséhez. Nyitva hagyott kérdések, *future work*.

Az előadás és a dolgozat struktúrája

Projekt struktúrája:

- A hatos szerkezetet kövesse az előadás és a dolgozat is.
- Hangsúly a különféle típusú forrásokból szerzett információk szintéziséen.
- Dolgozatokat érdemes egymással megosztani, lehet/érdemes egymás dolgozataira is hivatkozni.
- **Tanácsok dolgozatok írásához:** <http://birot.web.elte.hu/?a=dolg&l=hu>.
- **Academic writing:** <http://birot.web.elte.hu/?a=acadwrit&l=hu>.

„Alakváltás” (*Gestalt-switch*):
Hillel prozbol-törvényének
az értelmezése

„Alakváltás” (*Gestalt-switch*):

Hillel prozbol-törvényének az értelmezése

Történetiség: állandóság (etika, Tóra) vs. változás.

Prozbol:

- Zsidóság = örökérvényű etika. Példa Hillel, aki kifordította a tórai előírást a „világ megjavítása” érdekében.
- Zsidóság = örökérvényű Tóra. Példa Hillel, aki ragaszkodott a tórai előírásokhoz, és ezért keresett egy (zseniálisnak bizonyuló) megoldást a helyzetre.
- Zsidóság = állandó változás, a Tóra állandó újraértelmezése, a változó történelmi körülmények közepette.

A félév néhány fontos diája

(ismétlés, összefoglalás,
take home message)

Önreflexió: kaptunk-e új válaszokat az első héten feltett kérdésekre?

Mi a zsidóság?

- Vallás:
 - Hiedelemvilág
 - Rítusok, parancsolatok
 - Értékrendszer
 - Intézmények
 - Szokások
 - ...
- Történelem
- Sorsközösség
- Nép
- Nemzet
 - nemzetállam
- Kultúra
 - Nyelv
- Életérzés
- A Teremtőhöz való viszony, monoteizmus
- ...

A modern kor „kihívásai”

- A HAGYOMÁNY szerepe egy modern(izálódó) társadalomban.
- A nemi és családi szerepek egy modern(izálódó) társadalomban.
- A külvilághoz (nem zsidókhoz) való viszony egy modern(izálódó) társadalomban.
 - Vegyesházasság
 - Antiszemitizmus
- A foglalkozási szerkezet megváltozása.
- ...

A zsidóság irányzatai

- Első megközelítés: három nagy ág, azokon belül is belső heterogenitás
 - Ortodoxia
 - Neológia (M.o.-on), conservative/maszorti mozgalom, „pozitivistá történeti zsidóság”
 - Reform
- Vagy inkább spektrum? Átfedésekkel?
- És milyen szempontból határozzuk meg az irányzatokat?
 1. Szervezeti szempontok
 2. Ideológia (*csak a szellemi elit?*)
 3. Szociológiai szempontok: vallásgyakorlat, iskolázottság, foglalkozási szerkezet
társadalmi-gazdasági státusz, etikai és esztétikai értékrend...

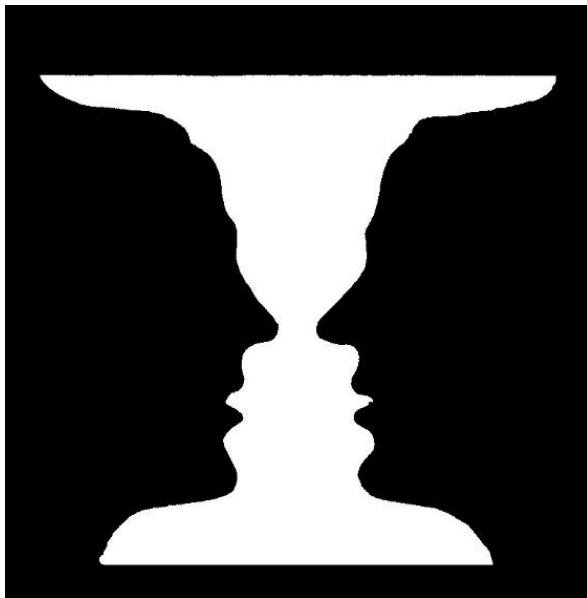
Deklaratív állítások vs. a valóság és a gyakorlat

belső heterogenitás

A *Sulchan aruch* jelentősége

- Egy monogrammal publikált pamflet:
 - G[uttmann] M[ihály]: *A Sulchan Áruch és a magyar zsidóság: Néhány alkalmi észrevétel az izraelita vallásfelekezet napirenden levő egyik kérdéséhez.* (Budapest, 1913). http://mtdaportal.extra.hu/books/guttmann_mihaly_a_sulchan_aruch.pdf
- Olvassa el az írást:
 - Mi a pamflet célja? Kinek szól, és miről akarja meggyőzni az olvasót?
 - Sikerült meggyőzni magát?
 - Hogyan épül fel az érvelés?
 - Mit gondol, hol tér G.M. érvelése el más irányzatok felfogásától?

„Alakváltás” (*Gestalt-switch*)

Zsidóságok / *Judaisms*

A magyar zsidó négy típusa (*Heller Ágnes alapján*) — *avagy egy kötőjel jelentősége*

1. Magyar-zsidó: egyszerre magyar is, zsidó is, a két identitás egyenlő súlyú, kiegészítik egymást. A zsidó identitás egy kicsit vallási, kicsit etnikai, inkább kulturális jellegű.
2. Magyarországi zsidó: elsősorban zsidó, nemzeti értelemben. Történelmi véletlenek folytán Magyarországon él, a magyar nyelvet beszéli, stb. A társadalmi, politikai fejleményekkel kapcsolatban feltett kérdése: „jó-e ez a zsidóknak?”. Ha egyáltalán vallásos, a vallás kisebb szerepet játszik az identitásában.
3. Zsidó származású magyar: elsősorban magyar, akinek a felmenői zsidók voltak, keresztül mentek a holokauszton, stb.
4. Zsidó vallású egyén: elsősorban zsidó, vallási értelemben. A nemzeti identitás nem foglalkoztatja, a hagyományos (pre-modern) értelemben vett zsidó nép részének tartja magát.

Ld. még: 1990 óta kezdeményezések a zsidóság nemzetiségként való elismertetésére, és ezen kezdeményezések sorozatos kudarca.

Leora Batnitzky: *How Judaism became a religion?*

- Felvilágosodás > haszkala, Moses Mendelssohn: a vallás (egyház), mint a politikától (államtól) elválasztott szférája az életnek.
- „[O]ne can understand this Protestant notion simply as the view that religion denotes a sphere of life separate and distinct from all others, and that this sphere is largely private and not public, voluntary and not compulsory.” (P. 13)

Part I: Judaism as Religion

Part II: Detaching Judaism from Religion

- Előszóban: Baruch Spinoza (1632-1677)
- Chapter 1: Modern Judaism and the Invention of Jewish Religion
Moses Mendelssohn (1729-1786).

Leora Batnitzky: *How Judaism became a religion?*

Chapter 2: Religion as History: Religious Reform and the Invention of Modern Orthodoxy

„[W]hile modern historiography is the study of change over time, the goal of much of eighteenth- and nineteenth-century historiography was to come to the unchanging essence of a phenomenon that either unfolded in time or was distorted by what were contingent historical circumstances. [...] While Mendelssohn finds this essence in the living script of the ceremonial law that demands continual reinterpretation, Dohm and Friedländer discover Judaism's essence in Moses's initial revelation.” (pp 34-35.)

- Abraham Geiger (1810/1874): a zsidóság lényege: annak „univerzális-vallásos eleme”, az eredeti és tiszta monoteizmus, amelyet a zsidóság adott a világnak.
„Is not the Jewish people, likewise, endowed with such a genius, a Religious Genius? Is it not, likewise, an aboriginal power that illuminated its eyes so that they could see deeper into the higher life of the spirit, could feel more deeply and recognize more vividly the close relation between the spirit of man and the Supreme Spirit, that they could more distinctly and clearly behold the real nature of the Moral in man, and then present to the world the result of that inborn knowledge.” (P. 39.)
- Zacharias Frankel (1801-1875): mérsékeltebb reform, mint Geiger, a hagyományok (például a héber nyelvű imák) több tiszteletet érdemelnek.
- Heinrich Graetz (1817-1891): a zsidóság jóval több, mint a tiszta monoteizmus, a talmudi és középkori irodalom is értéket képvisel. A zsidó vallás és kultúra egy hegeli „szellem” időbeli kibontakozása. => „positive-historical Judaism, known today as conservative Judaism”.
- Samson Raphael Hirsch (1808-1888): a zsidóság lényege az örök vallási törvény.

Leora Batnitzky: *How Judaism became a religion?*

- Chapter 3: Religion as Reason and the Separation of Religion from Politics
Hermann Cohen (1842-1918). Joseph Soloveitchik (1903-1993). Yeshayahu Leibowitz (1903-1994). Nem történészi, hanem filozófusi szempontból definiálják a zsidóságot, mint vallást.
- Chapter 4: Religion as Experience: The German Jewish Renaissance
Gershom Scholem (1897-1982). Franz Kafka (1883-1924). Leo Strauss (1899-1973). Martin Buber (1878-1965). Franz Rosenzweig (1886-1929).
Nyitás a kelet-európai („keleti”) zsidók, a hagyományok és a misztika felé.
- Chapter 5: Jewish Religion after the Holocaust.
Emil Fackenheim (1916-2003). Zvi Yehudah Kook (1891-1982).
Emmanuel Levinas (1906-1996).

Leora Batnitzky: *How Judaism became a religion?*

Part II: Detaching Judaism from Religion

Chapter 6:

The Irrelevance of Religion and the Emergence of the Jewish Individual

- Hasidism.
- Solomon Maimon (1753-1800): the freethinker.
- The Yeshiva/mussar movement: „the reinvention of tradition”
 - *Rabbi Hayim of Volozhin*, 1749-1821, student of the Vilna Gaon, founder of the Volozhin yeshiva. Different from „traditionalist yeshivas in at least three ways”: (1) centralized institution, due to the disintegration of local community life in Eastern Europe; (2) social dimension of Torah study (hevruta style); (3) Torah l’shma, and not practical training for rabbis.
 - *Rabbi Israel Salanter* (1810-1883, Mussar movement)

Leora Batnitzky: *How Judaism became a religion?*

- Chapter 7: The transformation of tradition and the invention of Jewish culture
 - P. 130: „Even though eastern European Jews lacked political freedom, they did possess a cultural freedom denied to Jews in western Europe, thereby providing a context for the emergence of modern Yiddish literature.”
- Chapter 8: The Rejection of Jewish Religion and the Birth of Jewish Nationalism
 - Korai cionisták: Moses Hess (1812-1875), Leon Pinsker (1821-1891)
 - Theodor Herzl (1860-1904): politikai cionizmus
 - Ahad Ha'am (Asher Ginsberg, 1856-1927): kulturális cionizmus.
 - + territorializmus
 - + Simon Dubnow (1860-1941): autonomizmus
 - + bundizmus, szocializmus, anarchizmus, kommunizmus stb. (mint „anacionalizmus” és internacionalizmus)
- Chapter 9: Jewish Religion in the United States
 - Mordecai Kaplan (1881-1983): reconstructionism, „Judaism as civilization”

Köszönöm a féléves figyelmüket!

Viszlát a minikonferencián!